Souhrnná teritoriální informace:

Zambie

Velvyslanectví ČR v Lusace 18. 5. 2023 12:32

Zambie je vnitrozemský stát regionu jižní Afriky, bohatý na přírodní zdroje (zemědělská půda, nerostné suroviny, vodní zdroje, lesy), tento potenciál ale musí teprve naplnit. Zambie patří mezi tzv. nejméně rozvinuté země (LDCs), přibližně 60 % místní populace žije pod hranicí chudoby. Jedná se o unitární republiku prezidentského typu. V září 2021 novou vládu utvořila dosavadní opozice vedená prezidentem Hakainde Hichilemou. Tato vláda „nového úsvitu“, jak sama sebe nazývá, se s jistými úspěchy snaží zlepšit image Zambie u zahraničních partnerů, zlepšit podnikatelské prostředí a přilákat zahraniční investice.

Základní údaje	
Hlavní město	Lusaka
Počet obyvatel	20,20 mil.
Jazyk	oficiální jazyk angličtina, domorodé jazyky
Náboženství	křesťanství (92 %), islám (3 %), ostatní (5 %)
Státní zřízení	prezidentská republika
Hlava státu	Hakainde Hichilema
Hlava vlády	Hakainde Hichilema
Název měny	zambijská kwacha (ZMW)
Cestování	
Časový posun	+1 hod. (v létě + 0 hod.)
Kontakty ZÚ	
Velvyslanec	Mgr. Pavel Procházka
Ekonomický úsek	Ing. Václav Kuželka
Konzulární úsek	PhDr. Michal Novák, LL.M.
CzechTrade	ne
Czechinvest	ne
Ekonomika	**2022**
Nominální HDP (mld. USD)	26,57
Hospodářský růst (%)	1,90
Inflace (%)	11,00
Nezaměstnanost (%)	N/A

Národní hospodářství je málo diverzifikované a závisí z podstatné části na zemědělství a těžbě nerostných surovin, zejména mědi. Vývoz mědi představuje více než 70 % celkových exportních příjmů. Zambie se proto potýká s vysokou závislostí na klimatických podmínkách a cenách těžených komodit na světových trzích. Problémem jsou nedostatečná infrastruktura a nedostatek kvalifikovaných pracovních sil. Zemědělství se potýká s nízkou diverzifikací a mechanizací. Roste počet velkých komerčních farem, stále ovšem převažují drobní farmáři, produkující především pro vlastní spotřebu. V posledních letech se v Zambii výrazně projevují klimatické změny, a to zejména úbytkem srážek. To má dopad jak na zemědělství, tak na energetický sektor, neboť Zambie vyrábí přes 80 % elektrické energie z vodních zdrojů. Velký potenciál má rozvoj dalších zdrojů energie, zejména fotovoltaiky.

Po letech nezodpovědného zadlužování (zejména vůči Číně) není Zambie od podzimu 2020 schopna dostát svým závazkům vůči mezinárodním věřitelům a jedná o možnostech restrukturalizace dluhů v rámci tzv. Společného rámce G20. V září 2022 Zambie získala záchranný úvěr Mezinárodního měnového fondu (IMF) v rámci programu tzv. rozšířené úvěrové facility ve výši 978,2 milionu SDR, tj. přibližně 1,3 miliardy amerických dolarů. Prostředky jsou uvolňovány postupně v závislosti na plnění podmínek programu IMF (obnovení rozpočtové a dluhové udržitelnosti, zlepšení řízení a transparentnosti dluhu, zvýšení sociálních výdajů, posílení správy veřejných financí, měnové politiky a statistického výkaznictví). Další jednání s věřiteli jsou ovšem komplikovaná, zejména Čína je neochotná k ústupkům.

Rozvojovými prioritami Zambie jsou posílení soukromého podnikatelského sektoru, modernizace a diverzifikace zemědělství, těžebního průmyslu a cestovního ruchu, zlepšení v zásobování elektřinou a vodou, budování dopravní infrastruktury a rozvoj informačních a komunikačních technologií. Příležitosti pro české firmy se rýsují mj. v dodávkách zařízení a technologií zejména pro obnovitelné zdroje energie, elektrosoučástek, zdravotnické techniky a materiálu, zemědělské mechanizace a chemických přípravků, technologií pro potravinářský průmysl, zařízení pro doly či technologií pro úpravu vody.

Zambijská společnost je v mnoha ohledech stále ještě poměrně tradiční a dosti konzervativní. Středoevropana často nepříjemně překvapí zejména nedochvilnost, nedodržování termínů a slibů obecně či obtížné jednání s úřady. Všeobecně rozšířeným problémem je korupce.

Kapitoly a podkapitoly:

1 Základní informace o teritoriu

1.1 Systém vládnutí a politické tendence v zemi
1.2 Zahraniční politika země
1.3 Obyvatelstvo

2 Ekonomika

2.1 Základní údaje
2.2 Veřejné finance a státní rozpočet
2.3 Bankovní systém
2.4 Daňový systém

3 Obchod a investice

3.1 Obchodní vztahy
3.2 Přímé zahraniční investice
3.3 FTA a smlouvy
3.4 Rozvojová spolupráce
3.5 Perspektivní obory (MOP)

4 Kultura obchodního jednání

4.1 Úvod
4.2 Oslovení
4.3 Obchodní schůzka
4.4 Komunikace
4.5 Doporučení
4.6 Státní svátky

5 Základní podmínky pro uplatnění českého zboží na trhu

5.1 Vstup na trh
5.2 Formy a podmínky působení na trhu
5.3 Marketing a komunikace
5.4 Problematika ochrany duševního vlastnictví
5.5 Trh veřejných zakázek
5.6 Platební podmínky, platební morálka a řešení obchodních sporů
5.7 Víza, poplatky, specifické podmínky cestování do teritoria
5.8 Zaměstnávání občanů z ČR
5.9 Veletrhy a akce

6 Kontakty

6.1 Kontakty na zastupitelské úřady ČR v teritoriu
6.2 Praktická telefonní čísla (záchranka, policie, požárníci, infolinky, apod.)
6.3 Důležité internetové odkazy a kontakty

1 Základní informace o teritoriu

Podkapitoly:

1.1 Systém vládnutí a politické tendence v zemi
1.2 Zahraniční politika země
1.3 Obyvatelstvo

1.1 Systém vládnutí a politické tendence v zemi

Oficiální název státu: Zambijská republika (Republic of Zambia)

Zambie je vnitrozemským africkým státem s rozlohou 752 614 km2. Sousedí s Angolou, Konžskou demokratickou republikou, Malawi, Mosambikem, Namibií, Tanzanií, Zimbabwe a Botswanou. Zambie, dříve Severní Rhodesie, získala nezávislost na Velké Británii v roce 1964.

Z hlediska politického systému je Zambie unitární republikou prezidentského typu s pluralistickým systémem více politických stran. Zákonodárnou moc má jednokomorové Národní shromáždění. Do něj je 156 poslanců voleno přímo, maximálně 10 je jmenováno. Volby se konají každých 5 let (prezidentské, parlamentní i komunální) – poslední tripartitní volby se konaly v srpnu 2021. V nich dosáhla dosavadní hlavní opoziční strana UPND (United Party for National Development) výrazného vítězství a její lídr Hakainde Hichilema, který na prezidenta země kandidoval neúspěšně již pětkrát v minulosti, byl se ziskem 59 % hlasů zvolen prezidentem. Nová vláda oznámila jako své priority důraz na vládu práva a boj proti korupci, zlepšení podnikatelského prostředí a obnovení důvěry zahraničních investorů. Prezident je hlavou státu a zároveň vlády, kterou jmenuje z poslanců Národního shromáždění.

Složení vlády:

Prezident – Hakainde Hichilema

Viceprezidentka – Mutale Nalumango

Ministr obrany – Ambrose Lwiji Lufuma

Ministr vnitra – Jacob Jack Mwiimbu

Ministr zahraničních věcí a mezinárodní spolupráce – Stanley Kakubo

Ministr energetiky – Peter Chibwe Kapala

Ministr rozvoje vodních zdrojů a sanitace – Mike Elton Mposha

Ministryně zdravotnictví – Sylvia T. Masebo

Ministr školství – Douglas Munsaka Syakalima

Ministryně pro komunitní rozvoj – Doreen Mwamba

Ministryně práce a sociálního zabezpečení – Brenda Mwika Tambatamba

Ministr spravedlnosti – Mulambo Hamakuni Haimbe

Ministr půdy a přírodních zdrojů – Elijah Julaki Muchima

Ministr dopravy a logistiky – Frank Tayali

Ministr infrastruktury, bydlení a městského rozvoje – Charles Milupi

Ministr technologie a vědy – Felix C. Mutati

Ministr místní správy – Gary G. Nkombo

Ministr cestovního ruchu a umění – Rhodine Sikumba

Ministr pro malé a střední podniky – Elias Mubanga

Ministryně informací a médií – Chushi C. Kasanda

Ministr zelené ekonomiky a životního prostředí – Collins Nzovu

Ministr pro hospodářská zvířata a rybolov – Makozo Chikote

Ministr dolů a nerostů – Paul Chanda Kabuswe

Ministr zemědělství – Reuben Mtolo Phiri

Ministr obchodu – Chipoka Mulenga

Ministr mládeže a sportu – Elvis Chishala Nkandu

1.2 Zahraniční politika země

Zambie je členem těchto hlavních mezinárodních organizací: OSN, Africká unie, Commonwealth, Mezinárodní měnový fond, Světová banka, Africká rozvojová banka, Jihoafrické rozvojové společenství (SADC), Společný trh východní a jižní Afriky (COMESA) – hlavní sídlo COMESA se nachází v Lusace. Vláda v roce 2021 ratifikovala dohodu o Tripartitní zóně volného obchodu (společná zóna COMESA, SADC a EAC). Zambie také dokončila proces ratifikace dohody o Africké kontinentální zóně volného obchodu (AfCFTA).

Nová vláda zdůrazňuje boj proti korupci jako svoji prioritu a snaží se o prohloubení spolupráce s EU. Pokračují jednání o dohodě o hospodářském partnerství s EU (Economic Partnership Agreement – EPA), k podpisu dohody však stále nedošlo, Zambie se řadí mezi šest zemí regionu SADC, které svůj podpis k prozatímní dohodě nepřipojily. Zambie má v rámci inciativy „Everything but Arms“ výhodu bezcelního dovozu zboží na evropské trhy bez množstevního omezení.

Dlouhodobě aktivní v Zambii je Čína, která zde v uplynulých letech získala velký politický vliv. Dělo se tak skrze ekonomickou past v podobě obřího množství půjček, zejména na infrastrukturní projekty budované čínskými firmami, které zambijská vláda nebude moci bez vyjednávání s ČLR zvládnout splatit. Nová vláda některé z projektů pozastavila, u řady z nich panují pochybnosti o jejich výhodnosti pro Zambii, resp. výši nákladů. V Zambii působí třetí největší počet čínských firem v rámci celé Afriky. Ve vztahu k Číně jsou aktuálně nejdůležitější jednání o restrukturalizaci dluhů. Vláda v Pekingu ovšem obecně není ochotna upouštět od závazků, které Zambie u svých čínských věřitelů má.

Hlavním zájmem zambijské vlády je hledání nových investorů, rozvíjí se proto vztahy se státy Perského zálivu, Indií, Tureckem či Izraelem.

V regionu je nejdůležitějším partnerem Zambie Jihoafrická republika, odkud pochází většina importů do země. Zambie se snaží vyřešit svůj dlouhodobý pohraniční spor s Konžskou demokratickou republikou, který v minulosti opakovaně eskaloval ve smyslu posílení vojenské přítomnosti obou zemí ve sporné oblasti. K vnitřní situaci v Konžské demokratické republice či Zimbabwe se ale vláda Zambie nevyjadřuje. S obavami sleduje situaci v severním Mosambiku a konflikt s islamistickými teroristy v oblasti Cabo Delgado.

1.3 Obyvatelstvo

Zambie trpí prudkým demografickým růstem, který aktuálně dosahuje 2,9% ročně. Podle odhadů se populace do roku 2050 rozroste na 40 milionů lidí.

Počet obyvatel: 20,2 mil. obyvatel (odhad 2023)

Hustota zalidnění: 28 obyv./km2

Podíl ekonomicky činného obyvatelstva: cca 10 mil.

Demografické složení:

- 0 – 14 let: 42,5 %
- 15 – 64 let: 54,8 %
- 65 let a více: 2,7 %

Národnostní složení: Zambie je multietnický stát, ve kterém žije více než 70 národnostních skupin. Zambijské obyvatelstvo je tvořeno z 99,5 % původními africkými kmenovými skupinami, z nich nejpočetnější jsou: Bemba 21,0 %, Tonga 13,6 %, Chewa 7,4 %, Lozi 5,7 %, Nsenga 5,3 %, Tumbuka 4,4 %, Ngoni 4,0 %, Lala 3,1 %, Kaonde 2,9 %, Namwanga 2,8 %, Lunda 2,6 %, Mambwe 2,5 %, Luvale 2,2 %, Lamba 2,1 %, Ushi 1,9 %, Lenje 1,6 %, Bisa 1,6 %, Mbunda 1,2 %. Ekonomicky významnými skupinami jsou Indové, Libanonci, Zimbabwané a Jihoafričané.

Náboženské složení: 92 % křesťané (velkou většinou protestanti, dále katolíci a příslušníci afrických křesťanských náboženství), 3 % muslimové, 3 % ostatní (buddhisté, hinduisté), 2 % místní náboženství.

2 Ekonomika

Podkapitoly:

2.1 Základní údaje
2.2 Veřejné finance a státní rozpočet
2.3 Bankovní systém
2.4 Daňový systém

2.1 Základní údaje

Zambie od listopadu 2020 není schopna splácet zahraniční dluhy a jedná s mezinárodními věřiteli o jejich restrukturalizaci. V září 2022 získala záchranný úvěr Mezinárodního měnového fondu (IMF) ve výši 978,2 milionu SDR, tj. přibližně 1,3 miliardy USD. Prostředky jsou uvolňovány postupně v závislosti na plnění podmínek programu IMF (obnovení rozpočtové a dluhové udržitelnosti, zlepšení řízení a transparentnosti dluhu, zvýšení sociálních výdajů, posílení správy veřejných financí, měnové politiky a statistického výkaznictví). Mezitím pokračují jednání vlády s oficiálními věřiteli v rámci tzv. Společného rámce G20. Z více než 15 miliard dolarů zahraničního veřejného dluhu Zambie připadá více než třetina na Čínu. Ta proto projevuje největší zdrženlivost vůči možnosti odpuštění části dluhu.

Růst reálného HDP za rok 2022 dosáhl podle odhadů pouze 1,9 %, což znamená v přepočtu na obyvatele hospodářský pokles. Podařilo se významně snížit míru inflace, která se od druhého pololetí roku 2022 drží v meziročním srovnání okolo 10 %. To je stále více než cílové pásmo centrální banky (6 – 8 %), jde nicméně o výrazný pokles z hodnot blížících se 25 % v polovině roku 2021. Centrální banka udržovala svou základní úrokovou sazbu od roku 2021 na úrovni 9 %, až v únoru 2023 ji zvedla na 9,25 %. Zambijská kwacha vůči světovým měnám po nástupu nové vlády posilovala, od září 2022 se nicméně trend obrátil a hodnota kwachy vůči USD v důsledku vlekoucích se jednání o dluzích setrvale klesala až na zhruba 20 ZMW za dolar v dubnu 2023.

Národní hospodářství Zambie je málo diverzifikované a závisí z podstatné části na zemědělství a těžbě nerostných surovin, zejména mědi. Vývoz mědi představuje více než 70 % celkových exportních příjmů. Zambie se proto potýká s vysokou závislostí na klimatických podmínkách a cenách těžených komodit na světových trzích. Dalšími limitujícími faktory pro hospodářský rozvoj jsou nedostatečná infrastruktura a nedostatek kvalifikovaných pracovních sil. Zambie má velmi výhodné podmínky pro zemědělství, problémem je ovšem jeho nízká diverzifikace (dominuje pěstování několika základních plodin, zejména kukuřice), nedostatečná mechanizace a chybějící infrastruktura. Většina zemědělské půdy je závislá na srážkách, jen minimum je uměle zavlažováno. Roste počet velkých komerčních farem, převážná většina zemědělců jsou nicméně stále drobní farmáři, produkující především pro vlastní potřebu. Poměrně dynamicky se rozvíjí cestovní ruch, který je třetím nejdůležitějším sektorem ekonomiky.

Ukazatel	2020	2021	2022	2023	2024
Růst HDP (%)	-3,02	4,39	1,90	2,60	3,90
HDP/obyv. (USD/PPP)	3 620,00	3 840,00	4 060,00	4 200,00	4 330,00
Inflace (%)	15,73	22,02	11,00	8,40	7,10
Nezaměstnanost (%)	12,90	N/A	N/A	N/A	N/A
Export zboží (mld. USD)	8,00	11,20	11,43	10,17	10,47
Import zboží (mld. USD)	4,79	6,39	7,85	7,53	N/A
Saldo obchodní bilance (mld. USD)	3,22	4,82	3,57	2,64	2,72
Průmyslová produkce (% změna)	1,50	4,20	2,90	2,80	6,00
Populace (mil.)	18,38	18,91	19,44	19,97	20,52
Konkurenceschopnost	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A
Exportní riziko OECD	7/7	7/7	7/7	7/7	N/A

Zdroj: EIU, OECD, IMD

2.2 Veřejné finance a státní rozpočet

Zambie v posledních letech hospodařila pravidelně s výrazným rozpočtovým schodkem, který v letech 2020 a 2021 přesáhl 10 % HDP. Za rok 2022 se pouze mírně snížil na 9,6 % HDP, nicméně poprvé za posledních sedm let byl parlamentem schválený rozpočet dodržen. Předpověď na rok 2023 počítá se schodkem ve výši 7,8 % HDP. Postupně by se měl projevovat efekt přijatých úsporných opatření (znovuzavedení výběru DPH a spotřební daně z pohonných hmot, reforma zemědělských subvencí, zvyšování tarifů za odběr elektřiny), která jsou ovšem politicky a sociálně citlivá.

Veřejné finance	2022
Saldo státního rozpočtu (% HDP)	-9,60
Veřejný dluh (% HDP)	124,70
Bilance běžného účtu (mld. USD)	1,44
Daně	**2023**
PO	30 %
FO	37,5 %
DPH	16 %

Celkový zahraniční dluh Zambie dosáhl ke konci roku 2022 přibližně 33 mld. USD (což představuje cca 120 % HDP). Saldo běžného účtu platební bilance Zambie je v posledních letech pozitivní, za rok 2022 dosáhl přebytek hodnoty 3,4 mld. USD, a to zejména díky vysokým cenám mědi na světovém trhu. S ohledem na očekávaný další růst cen mědi, resp. i dalších kovů (nikl, kobalt) mj. v souvislosti s globálním rozvojem obnovitelných zdrojů energie a elektromobility lze očekávat vysoké exportní příjmy i do budoucna. Výše devizových rezerv ke konci roku 2022 činila 2,95 mld. USD.

2.3 Bankovní systém

Bankovní sektor v Zambii je liberalizován. Funkci bankovního dohledu a řízení monetární politiky má centrální banka – Bank of Zambia. Základní úroková sazba činila k dubnu 2023 9,25 %, za poslední rok došlo k jejímu pouze mírnému zvýšení o 0,25 % ve snaze zmírnit inflaci, ovšem na druhou stranu neohrozit hospodářské zotavení po pandemii COVID-19. Úrokové sazby podnikatelských úvěrů u místních bank jsou velmi vysoké – průměrná sazba za rok 2022 činila 25,2 % p.a. Ještě mnohem vyšší jsou úrokové sazby u tzv. mikrofinančních institucí (kde si obvykle půjčují fyzické osoby a mikropodniky, které nedosáhnou na úvěr od banky).

Níže je uveden přehled nejvýznamnějších bank v zemi. S výjimkou Zambia National Commercial Bank se jedná o dceřiné společnosti nadnárodních skupin. Všechny tyto banky poskytují standardní spektrum služeb, vč. akreditivů.

Zambia National Commercial Bank Plc (ZANACO) – na rozdíl od ostatních níže uvedených se jedná o čistě zambijskou banku, má nejvyšší objem aktiv ze všech bank v zemi

Standard Chartered Bank Zambia Plc – nejstarší banka v zemi

FNB Zambia

ABSA Zambia

Stanbic Bank Zambia

V zemi je běžně rozšířené internetové a mobilní bankovnictví. Užívání platebních karet při platbách v obchodech, hotelech a dalších zařízeních zejména ve velkých městech je běžné, poměrně často se však v poslední době vyskytly případy zneužití karet, zejména při výběrech z bankomatů (tzv. skimming). Obezřetnost je proto namístě.

2.4 Daňový systém

Daňový systém v Zambii je poměrně nepřehledný a málo předvídatelný, v posledních letech byl často ovlivňován nekoherentními politickými rozhodnutími. Příkladem může být záměr nahradit DPH daní z prodeje (nakonec zrušený po masivní kritice ze strany soukromého sektoru) či zrušení DPH a pozastavení výběru spotřební daně z pohonných hmot v roce 2021 ve snaze vlády nezvyšovat ceny pohonných hmot před blížícími se volbami. Nová vláda nicméně pozastavení výběru těchto daní v roce 2022 zrušila.

Za výběr daní (a cel) je v Zambii zodpovědná Zambia Revenue Authority, na jejímž webu lze najít podrobné informace k jednotlivým druhům daní.

Základní sazba daně z příjmů právnických osob byla od roku 2022 snížena z dosavadních 35 % na 30 %. Pouze pro firmy působící v sektoru telekomunikací platí vyšší sazba 35 %. Zvláštní sazby jsou uplatňovány pro zemědělce a výrobce potravin (10 %), vývozce tzv. netradičních komodit, tj. všech komodit kromě mědi a kobaltu (15 %), obchodní aktivity spojené s charitativní činností (15 %) a výrobce chemických hnojiv (15 %). Na léta 2022 a 2023 byl pozastaven výběr daně z příjmu právnických osob pro výrobce keramických produktů ve snaze podpořit podnikání v tomto oboru. Pro zpracovatelské firmy působící ve zvláštních ekonomických zónách nebo průmyslových parcích platí daňové pobídky – jejich zisk z exportu není po prvních deset let od zahájení stavby závodu zdaňován, mezi 11. a 13. rokem je zdaněn sazbou 15 %, ve 14. až 15. roce sazbou 22,5 % a teprve po patnácti letech standardní sazbou 30 %.

Daň z příjmů fyzických osob odvádí zaměstnavatel za své zaměstnance. Uplatňuje se progresivní sazba daně v závislosti na výši měsíčních příjmů. Sazby pro rok 2023 jsou následující:

- do 4 800 ZMW: 0 %
- 4 801 – 6 800 ZMW: 20 %
- 6 801 – 8 900 ZMW: 30 %
- nad 8 900 ZMW: 37,5 %

Standardní sazba DPH je 16 %. Od DPH jsou osvobozeny mj. základní potraviny, dodávky pro zemědělství, zdravotnictví a školství, dále dopravní a vodohospodářské služby, prodej půdy, resp. obytných prostor. Sazba daně z úroků a dividend činí 15 % pro rezidenty a 20 % pro nerezidenty.

Další vývoj systému zdanění je těžké odhadovat, nová vláda nicméně učinila některé pozitivní kroky směrem k zjednodušení a sjednocení daňových sazeb a snaží se obecně o konzistentnější (a spíše liberálnější) daňovou politiku.

3 Obchod a investice

Podkapitoly:

3.1 Obchodní vztahy
3.2 Přímé zahraniční investice
3.3 FTA a smlouvy
3.4 Rozvojová spolupráce
3.5 Perspektivní obory (MOP)

3.1 Obchodní vztahy

Obchodní vztahy s ČR

Úroveň vzájemné obchodní výměny je nízká, ČR si nicméně dlouhodobě udržuje aktivní saldo. Mezi hlavní vývozní položky ČR patří elektrosoučástky, čipy, části strojů, přípravky pro výživu zvířat. Dovozu ze Zambie dominují feroslitiny, dalšími položkami jsou dřevo, citrusy, řezané květiny či káva.

	2018	2019	2020	2021	2022
Import z ČR (mld. CZK)	0,10	0,10	0,10	0,04	0,09
Export do ČR (mld. CZK)	0,00	0,00	0,00	0,01	0,06
Saldo s ČR (mld. CZK)	-0,08	-0,12	-0,06	-0,03	-0,03

Zdroj: ČSÚ

TOP 5 položek importu z ČR

SITC 3	Název zboží	Hodnota (mil. CZK)	Podíl z celku (%)
752	Zařízení k automat. zpracování dat, jednotky periferní	58,87	66,00
081	Krmiva pro zvířata (kromě nemletých obilnin)	5,06	6,00
764	Zařízení telekomunikační, příslušenství přístojů pro záznam, reprodukci zvuku, obrazu	4,46	5,00
891	Zbraně a munice	2,71	3,00
625	Pneumatiky pryžové a duše	1,99	2,00

Zdroj: ČSÚ

TOP 5 položek exportu do ČR

SITC 3	Název zboží	Hodnota (mil. CZK)	Podíl z celku (%)
671	Železo surové, houbovité, zrcadlovina, feroslitiny ap.	54,29	96,04
728	Stroje, zaříz. ost. pro určitá odvětví průmyslu, díly	0,68	1,20
972	Zlato mincovní, mince zlaté, mince běžné	0,53	0,93
057	Ovoce a ořechy (ne olejnaté) čerstvé, sušené	0,26	0,46
247	Dřevo surové nebo hrubě hraněné	0,22	0,40

Zdroj: ČSÚ

Obchodní vztahy s EU

Země EU nepatří mezi hlavní dovozní či vývozní obchodní partnery Zambie. Z pohledu EU je Zambie méně významným trhem. Bilance vzájemného obchodu byla v posledních letech víceméně vyrovnaná.

	2018	2019	2020	2021	2022
Import z EU (mil. EUR)	352,10	421,60	274,80	304,40	439,50
Export do EU (mil. EUR)	403,20	357,70	239,70	327,90	489,50
Saldo s EU (mil. EUR)	-54,40	52,20	30,10	-31,80	50,00

Zdroj: Evropská komise

Obchodní vztahy se zeměmi mimo EU

Mezi dovozci do Zambie dominuje Jihoafrická republika s téměř třetinovým podílem na celkovém dovozu, následují Čína, Indie a Spojené arabské emiráty. Vývoz ze Zambie, jehož hlavními položkami jsou měď, další nerostné suroviny a zemědělské komodity, směřuje zejména do dalších zemí jihoafrického regionu a Číny.

	2018	2019	2020	2021	2022
Import ze zemí mimo EU (mil. EUR)	7 322,80	5 737,50	6 543,00	8 662,40	N/A
Export do zemí mimo EU (mil. EUR)	6 831,70	5 157,10	3 824,20	4 141,70	N/A
Saldo se zeměmi mimo EU (mil. EUR)	-491,10	-580,40	-2 718,80	-4 520,60	N/A

Zdroj: EIU, Eurostat

3.2 Přímé zahraniční investice

Celkový objem přímých zahraničních investic v Zambii byl v posledních letech velmi kolísavý, spíše však rostoucí (2018 – 4,82 mld. USD; 2019 – 0,49 mld. USD; 2020 – 5,84 mld. USD; 2021 – 3,33 mld. USD; 2022 – 5,24 mld. USD). Historicky největší objem přímých zahraničních investic v Zambii představují investice do těžebního sektoru. Hlavními zahraničními investory jsou zde Kanada, Austrálie, Velká Británie, Čína a USA. Specifickou oblastí jsou projekty budování fyzické infrastruktury (silniční síť, mosty, letiště aj.), jejichž drtivou většinu realizovaly v posledních letech čínské subjekty.

V úhrnu za posledních pět let (2018 – 2022) byl objem přímých zahraničních investic podle sektorů následující: energetika – 39 %; zpracovatelský průmysl – 30 % (nárůst díky zřízení zvláštních ekonomických zón a zavedení investičních pobídek); těžba – 16 % (ovšem za rok 2022 nárůst díky růstu cen mědi a zlepšení daňového a regulatorního rámce); doprava – 8 %; zemědělství – 7 %. Celkově největší investice v Zambii pocházejí z Kanady, Austrálie, Číny, Nizozemska a Velké Británie. V průzkumu mezi zahraničními investory v roce 2022 označila většina z nich za hlavní oblasti pro zlepšení regulatorní prostředí, technické podpůrné služby a rozvoj kapitálového trhu. Od nástupu nové vlády v září 2021 se nicméně vnímání Zambie jako destinace pro zahraniční investice zlepšilo.

V Zambii nejsou evidovány žádné české investice. Příležitosti pro potenciální investory lze spatřovat především v oblasti zemědělství (farmy), zpracování zemědělských komodit a výroby potravin a nápojů, obnovitelných zdrojů energie (zejména solární a malé vodní elektrárny), zdravotnictví (výroba léčiv a zdravotnického materiálu) či cestovního ruchu.

3.3 FTA a smlouvy

Smlouvy s EU

Zambie má v rámci inciativy „Everything but Arms“ výhodu bezcelního dovozu zboží na evropské trhy bez množstevního omezení. Pokračují jednání o dohodě o hospodářském partnerství (Economic Partnership Agreement, EPA) mezi EU a zeměmi Jihoafrického rozvojového společenství (SADC), k podpisu dohody však zatím nedošlo; Zambie se řadí mezi země regionu SADC, které svůj podpis k prozatímní EPA nepřipojily.

Smlouvy s ČR

Rozsah mluvní základny mezi Zambií a ČR je omezený. Již několik let pokračují jednání o uzavření dohody o zamezení dvojímu zdanění, zambijská strana k nim však přistupuje značně liknavě. Bilaterální dohoda o ochraně a podpoře investic není uzavřena. Smluvní základna mezi Zambií a ČR tak obsahuje pouze smlouvy z doby před nezávislostí Zambie, případně z 80. let. 20. stol., s minimálním významem pro obchodně-ekonomickou spolupráci:

- Dohoda mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Zambijské republiky o spolupráci v oblasti zdravotnictví a lékařských věd (1987)
- Dohoda o kulturní spolupráci mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Zambijské republiky (1980)
- Dodatková úmluva o civilním řízení soudním mezi Republikou československou a Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska (1935)
- Smlouva mezi Republikou československou a Spojeným královstvím Velké Británie a Irska o právní pomoci ve věcech občanských (1924)
- Smlouva mezi Republikou československou a Spojeným královstvím Velké Británie a Irska o vzájemném vydávání zločinců (1926)

3.4 Rozvojová spolupráce

Zambie je příjemcem rozvojové pomoci a jednou z prioritních zemí zahraniční rozvojové spolupráce ČR. Program ČR-Zambie platný pro léta 2018 – 2023 se zaměřuje na zemědělství a rozvoj venkova. Připravuje se program na další období.

Čeští podnikatelé a investoři v Zambii mohou díky programu Národní rozvojové banky Záruka zahraniční rozvojové spolupráce získat záruku za úvěr až do 80 % jistiny úvěru do výše 50 mil. Kč s dobou ručení až 8 let

3.5 Perspektivní obory (MOP)

▸ Zemědělství a potravinářství

Zambie disponuje rozsáhlými přírodními zdroji pro rozvoj zemědělství. Zemědělský sektor je však málo diverzifikovaný a vyznačuje se nízkou efektivitou v důsledku roztříštěnosti produkce a nedostatku mechanizace. Roste nicméně počet velkých komerčních farem, na jejichž rozvoj vláda v roce 2022 získala úvěr Světové banky ve výši téměř 7 mld. Kč. Existuje poptávka po širokém spektru zemědělské techniky, zavlažovacích systémech i technologiích pro rychle se rozvíjející zpracovatelský průmysl, jako jsou balicí a plnicí stroje, chladicí a mrazicí technika aj.

▸ Energetika

Podle odhadů vzroste poptávka po elektrické energii v Zambii do roku 2040 o 95 %, což si vyžádá investice ve výši přes 300 miliard Kč. Dominantním zdrojem elektřiny jsou hydroelektrárny, ovšem začínají se více využívat i další zdroje. Zambie má příhodné přírodní podmínky zejména pro rozvoj solární energetiky, která aktuálně představuje pouze asi 3 % z celkové instalované kapacity 3 400 MW. Pro české dodavatele se nabízejí možnosti uplatnění v dodávkách zařízení a technologií zejména pro solární a vodní, případně i větrné elektrárny, včetně ostrovních řešení. Poptávka je také po naftových generátorech a solárních invertorech.

▸ Těžební a ropné technologie

Těžební průmysl zajišťuje více než 80 % celkových exportních příjmů Zambie. Země je jedním z největších světových producentů mědi. Cílem je zvýšit produkci z dnešních asi 800 tis. tun ročně na 3 mil. tun do roku 2031. Rozšiřuje se i těžba dalších nerostů (nikl, kobalt, mangan, zlato aj.). V nejbližší době se chystají významné investice do důlních provozů. Uplatnit se v nich mohou dodavatelé nabízející důlní technologie pro hlubinnou i povrchovou těžbu, dopravní systémy i zařízení pro zpracování rud. Perspektivní oblastí je také geologický průzkum.

▸ Stavebnictví

V souvislosti s rychlým růstem obyvatelstva, urbanizace a hospodářským rozvojem zažívá sektor stavebnictví v Zambii v posledních letech rozmach. Odhaduje se, že v zemi aktuálně chybí nejméně 1,5 milionu bytových jednotek. Značné investice směřují do budování dopravní a telekomunikační infrastruktury a průmyslových staveb. Potenciál pro uplatnění českých firem existuje v oblasti komponentů pro inženýrské sítě, elektroinstalace, různého vnitřního vybavení budov, případně i stavebních dílů.

▸ Voda a životní prostředí

Přibližně 35 % obyvatel Zambie (6,5 milionu) stále nemá přístup k nezávadné pitné vodě a 67 % obyvatel není napojeno na kanalizaci. Realizují se proto rozsáhlé investice do vodních vrtů, úpraven vody a čistíren odpadních vod. Značná část z nich je financována zahraničními donory, do některých tendrů se mohou hlásit i české firmy. Chystá se velký projekt zásobování pitnou vodou Lusaky a nejbližšího okolí. Uplatnění v Zambii naleznou technologie, produkty a služby využitelné při mapování vodních zdrojů. Příležitosti pro české výrobce lze spatřovat také v oblasti úpraven vody a dodávek vodních filtrů. Značný potenciál představuje také zpracování a využití odpadu.

Mapa globálních oborových příležitostí

4 Kultura obchodního jednání

Podkapitoly:

4.1 Úvod
4.2 Oslovení
4.3 Obchodní schůzka
4.4 Komunikace
4.5 Doporučení
4.6 Státní svátky

4.1 Úvod

Zambijská společnost je v mnoha ohledech stále ještě poměrně tradiční. Středoevropana často nepříjemně překvapí zejména nedochvilnost, nedodržování termínů a slibů obecně či obtížné jednání s úřady. Počítat je třeba s široce rozšířenou korupcí.

4.2 Oslovení

Styl komunikace je oproti středoevropským zvyklostem poněkud formálnější. Klade se větší důraz na zdvořilost. Při osobním setkání je obvyklé se s každým pozdravit, příp. se představit. Pozdrav probíhá standardně podáním ruky, v tradičnějším prostředí (zejména na venkově) se často uplatňuje jako zdvořilejší forma lehké několikeré tlesknutí do dlaní. Oslovuje se obvykle příjmením, spíše nežli křestním jménem – „Mr./Mrs. X“, je vhodné oslovit případným akademickým titulem či zastávanou funkcí (např. ředitel, náměstek, apod.). Obvyklou součástí pozdravu je zdvořilé „How are you?“ apod. s přiměřenou odpovědí. Za zdvořilé je rovněž považováno zeptat se na zdraví partnera a jeho rodiny. Obecně je „small talk“ běžnou součástí konverzace. Obvyklé je vyměnit si s partnerem klasické papírové vizitky.

4.3 Obchodní schůzka

Při plánování obchodní schůzky je třeba vzít v úvahu všeobecně rozšířenou nedochvilnost. Jednání jsou často odkládána, a to i na poslední chvíli. Toto platí dvojnásob při jednání se zástupci státních institucí. Při plánování času zahájení i délky jednání je zpravidla nutné počítat s velkorysou časovou rezervou. Značně disciplinovanější bývají v tomto ohledu osoby evropského původu, u nichž se silně projevuje anglosaský styl jednání. Ve zvyklostech a ve způsobu jednání je obecně dosud stále cítit přežívající britský vliv.

Schůzky probíhají často jako oběd či večeře v restauraci, stejně dobře je však možné setkat se v kanceláři. Pozvání obchodního partnera domů je do doby příp. navázání důvěrnějšího osobního vztahu neobvyklé. Předávání darů není nutně očekáváno, nicméně většinou potěší a může pomoci navázat bližší vztah. Alkohol není obvyklé při prvním jednání nabízet; Zambie je poměrně konzervativní křesťanská země, přičemž příslušníci některých církví jsou ke konzumaci alkoholu zdrženliví. Mezi obchodníky mají také relativně vyšší zastoupení osoby původem z muslimských zemí (Pákistánci, Indové, Arabové). Jednání, jimiž je přítomen větší počet místních obyvatel, jsou často zahajována modlitbou a v případě státních institucí a formálnějších příležitostí často i přehráním či zpěvem státní hymny. Na venkově přetrvává tradiční rozdělení společenských rolí, tj. výrazně vyšší zastoupení mužů v podnikatelských a úředních funkcích. Ve městech se ovšem tyto tradiční rozdíly již stírají. Obecně se projevuje úcta starším lidem. Specifikem je existence tradičních místních autorit (náčelníci), kteří mají významné slovo v mnohých záležitostech, např. přidělování a pronajímání půdy.

Relativně formální a konzervativní styl se uplatňuje i v oblékání. Pánové by na první jednání měli přicházet v obleku a kravatě (vzhledem ke klimatu se doporučují lehké materiály), odpovídající formální oblečení se doporučuje i ženám. Atmosféra během jednání však často bývá méně formální než v mnoha evropských zemích. Bližší fyzický kontakt (objímání apod.) není obvyklý, vnímaný rozsah osobní zóny je nicméně menší, než na co jsme zvyklí z ČR.

4.4 Komunikace

Oficiálním jazykem země je angličtina, s níž se dá v obvyklém obchodním prostředí domluvit prakticky kdekoliv. S neznalostí či minimální znalostí angličtiny se člověk setká jen v odlehlejších venkovských oblastech. V Zambii se nicméně hovoří dalšími cca 70 jazyky, z nich většina patří do jazykové skupiny bantu. Sedm z nich (bemba, lozi, lunda, kaonda, luvale, tonga a nyanja) je využíváno i pro vzdělávací a administrativní účely.

Navázání hlubšího obchodního vztahu je obvykle dlouhodobější záležitostí, přičemž je téměř nezbytná (většinou opakovaná) osobní interakce. Pro jednání je možné využít všech běžných komunikačních prostředků, poměrně často je však možné setkat se s tím, že partner nereaguje na emaily. Obvykle bývá účinnější telefonická komunikace. Velmi oblíbenou (a obvykle nejspolehlivější, pokud jde o reakci partnera) je aplikace WhatsApp.

4.5 Doporučení

Je třeba počítat s tím, že korupce je v zemi obecně rozšířená. Mezi lety 2017 a 2019 se Zambie propadla o sedmnáct míst v žebříčku vnímání korupce Transparency International a prozatím stále zůstává na svém historicky nejhorším skóre (33 bodů ze 100 možných a dělené 116. místo ze 180 hodnocených zemí za rok 2022).

Při jednání s úřady je třeba počítat se zdlouhavými, nepřehlednými a mnohdy chaotickými procesy a absencí, resp. nedodržováním standardizovaných procedur. Obecně je při jednání s místními partnery lépe se zdržet kritiky politického systému nebo fungování státních institucí.

Zdvořilost a snaha nezklamat partnera vede často k tomu, že místní partneři neřeknou přímo „ne“, pokud jde o jejich schopnost či možnost něco sehnat, zařídit apod. Sliby je třeba brát s notnou dávkou opatrnosti a spíše s nižším očekáváním. Dohodnuté časové rámce bývají velice často naprosto nedodržovány.

4.6 Státní svátky

- 1. leden – New Year's Day (Nový rok)
- 8. březen – International Women's Day (Mezinárodní den žen)
- 12. březen – Youth Day (Den mládeže)
- Velký pátek, Velikonoční pondělí (pohyblivé)
- 28. duben - Kenneth Kaunda Day (Den Kennetha Kaundy - prvního prezidenta Zambie)
- 1. květen – Labour Day (Svátek práce)
- 25. květen – Africa Day (Den Afriky)
- první pondělí v červenci – Heroes´ Day (Den hrdinů)
- první úterý v červenci – Unity Day (Den jednoty)
- první pondělí v srpnu – Farmers' Day (Den zemědělců)
- 18. říjen – National Day of Prayers, Fasting and Reconciliation (Den modliteb, půstu a smíření)
- 24. říjen – Independence Day (Den nezávislosti)- hlavní státní svátek
- 25. prosinec – Christmas Day (1. svátek vánoční)

Pokud svátek připadá na víkend, přesouvá se volno obvykle na předcházející pátek nebo následující pondělí. Prezident země má pravomoc vyhlásit další dny volna (používá se v případě voleb, inaugurace hlavy státu, státních pohřbů, aj.).

5 Základní podmínky pro uplatnění českého zboží na trhu

Podkapitoly:

5.1 Vstup na trh
5.2 Formy a podmínky působení na trhu
5.3 Marketing a komunikace
5.4 Problematika ochrany duševního vlastnictví
5.5 Trh veřejných zakázek
5.6 Platební podmínky, platební morálka a řešení obchodních sporů
5.7 Víza, poplatky, specifické podmínky cestování do teritoria
5.8 Zaměstnávání občanů z ČR
5.9 Veletrhy a akce

5.1 Vstup na trh

Vstup na zambijský trh je pro české vývozce spojen s určitými nevýhodami, mezi něž patří nízká kupní síla většiny obyvatel, geografická vzdálenost a logistická náročnost, byrokracie, rozšířená korupce, převládající orientace na tradiční (především jihoafrické) dodavatele, neexistence bilaterální smluvní základny a v případě dodávek pro státní subjekty také neuspokojivý stav veřejných financí a riziko platební neschopnosti. Problematická je pojistitelnost exportních úvěrů; v klasifikaci zemí OECD podle teritoriálního rizika se Zambie nachází v 7., tj. nejhorším stupni.

Distribuci zboží v Zambii ztěžuje obtížná dopravní dostupnost řady míst mimo větší města. Zboží je do Zambie většinou dováženo nákladními auty přes přístav v Durbanu a Port Elisabeth (JAR), méně Beira a Nacala (Mosambik), Dar es Salaam (Tanzanie) nebo Walvis Bay (Namibie). Doprava z přístavu může trvat i několik týdnů.

V zemi neexistují žádné překážky přímému prodeji, rychle se rozvíjí e-commerce. Bývá nicméně často výhodnější navázat vztah se spolehlivým místním (případně jihoafrickým) partnerem (dovozcem, distributorem, zástupcem). Spotřební zboží lze na místním trhu uplatnit prostřednictvím distributorů a velkoobchodů či přímo maloobchodních (většinou jihoafrických) řetězců (Shoprite, Spar, PicknPay, Woolworth). Základním rozhodovacím kritériem potenciálních distributorů je ve většině případů cena.

Celní správu vykonává Zambijský finanční úřad – Zambia Revenue Autority (ZRA), na jehož webových stránkách lze najít informace ohledně celních procedur a celní sazebník. ZRA kromě toho vydává i licence pro výrobní podniky osvobozené od některé z forem cel či daní, pro celní sklady a další regulace týkající se dovozu a vývozu zboží. Verdikty ZRA je možno rozporovat prostřednictvím Revenue Appeals Tribunal. Příslušným zákonem, řídícím výběr daní a cel, je Customs and Excise Act. Základními dovozními dokumenty jsou faktura obsahující jména dodavatele a příjemce zboží, název zboží, jednotkovou a celkovou cenu a údaje o množství, osvědčení o původu zboží, lodní nákladový list (Bill of Lading) nebo letecký nákladový list (Air Waybill), balící listy (Packing List). Pro statistické účely je vyplňován formulář Import Declaration Form. ZRA standardně uplatňuje k určení výše cla metodu CIF (Cost, Insurance and Freight). Při porovnávání deklarované hodnoty zboží s podobnými importními případy ale může docházet ze strany celní správy ke komplikacím.

Zhruba řečeno jsou celní sazby rozděleny do tří kategorií. Do první patří suroviny a výrobní prostředky zatížené dovozním clem 0 % – 5 %, do druhé spadají polotovary (clo 15 %) a do třetí pak hotové výrobky zatížené clem 25 %. Většina zboží je zatížena dovozní DPH ve výši 16 %. Od 1. 1. 2022 se uplatňuje nulová sazba DPH na dovoz řady zemědělských strojů a zařízení (rozmetače hnoje, balíkovače, kombajny, zavlažovací systémy, mixéry na krmiva, granulátory, sušičky na potraviny aj.). Hradí se spotřební daň při dovozu tabákových výrobků (145 %), alkoholických nápojů (obvykle 60 %), pohonných hmot aj. Zvýhodněné tarify jsou uplatňovány na zboží mající původ ve Společném trhu východní a jižní Afriky (Common Market of Eastern and Southern Africa – COMESA) a v Jihoafrickém rozvojovém společenství (Southern African Development Community – SADC).

Pro dovoz některých produktů jsou vyžadovány dodatečné doklady od příslušného úřadu: to se týká dovozu masa (osvědčení Ministerstva rybolovu a hospodářských zvířat); rostlin, semen a ovoce (rostlinolékařské osvědčení Ministerstva zemědělství); potravin a léčiv (osvědčení Ministerstva zdravotnictví, resp. Zambijského úřadu pro regulaci léčiv - Zambia Medicines Regulatory Authority, ZAMRA), střelných zbraní a střeliva (Zambijská policie).

Od cla jsou osvobozeny dovozy léků, veterinárních výrobků, vybavení nemocnic, dále počítačové součástky, hnojiva a osiva, strojní zařízení pro těžební průmysl, zemědělství a chov ryb a zařízení na solární pohon (pouliční lampy, solární regulátory). Další redukce cel jsou možné u některých investičních celků a zařízení a na většinu materiálů a surovin, používaných místním zpracovatelským průmyslem. Do konce roku 2023 je pozastaven výběr cla při dovozu automobilů používaných na safari a turistických autobusů – cílem je podpora cestovního ruchu. Společnosti, které v Zambii investují více než 0,5 mil. USD a operují v prioritních sektorech ekonomického rozvoje definovaných zákonem o Zambijské rozvojové agentuře (zpracovatelský průmysl, výstavba infrastruktury, energetika a vodní hospodářství), společnosti působící ve venkovských oblastech, zvláštních ekonomických zónách nebo průmyslových parcích, jsou po dobu prvních pěti let osvobozeny od placení cel na dovoz výrobního zařízení.

5.2 Formy a podmínky působení na trhu

Základními právními formami podniků v Zambii jsou Private Limited Company (obdoba s.r.o.) s minimálním základním kapitálem 15 000 ZMW a Public Limited Company (a.s.) s minimálním kapitálem 1 mil. ZMW. Nově založený podnik/kancelář by měl mít minimálně jednočlenný místní management, minimálně jeden člen vedení musí mít povolený pobyt v Zambii. Joint venture s místním partnerem je preferovanou (a nejrozšířenější) formou společnosti se zahraniční účastí. Rozvíjí se rovněž franchising (hotelové služby, restaurační služby, výroba nápojů, turistika).

Zambie pro zahraniční investory zřídila tzv. jednotné místo (one stop shop) při Zambia Development Agency (ZDA), které napomůže s vyřízením všech formalit spojených se založením firmy. Prvním krokem je registrace jména a následně společnosti či pobočky v obchodním rejstříku Patents and Companies Registration Agency (PACRA). ZDA je pak potřeba předložit kopii registrace PACRA (Certificate of Incorporation), dále se přikládá společenská smlouva, stanovy (musí mj. obsahovat přesné jméno a sídlo firmy, právní formu, základní kapitál, datum založení, jména všech statutárních zástupců), kopie identifikačních dokladů řídících pracovníků, doklad o registraci plátce daně na Zambia Revenue Authority a pro účely sociálního zabezpečení na National Pension Scheme Authority, podnikatelský plán, doklad o finančních zdrojích a o zajištění místa/půdy pro podnikání.

5.3 Marketing a komunikace

Propagační, marketingový a reklamní trh je celkem standardně rozvinutý a metody se v zásadě neliší od evropských. Veškeré propagační a podobné materiály jsou standardně v anglickém jazyce. Běžnými způsoby jsou inzeráty v tisku, velkoplošné bilboardy, reklamní spoty v televizi či rádiu a v posledních letech rychle roste význam reklamy na internetu a sociálních sítích. Lze využít všech hromadných sdělovacích prostředků. Tištěnými médii s největším dosahem jsou: Zambia Daily Mail, The Mast, Times of Zambia, Lusaka Times. Původní monopol státní televize a rozhlasu ZNBC, které vysílají reklamní spoty, je postupně omezován vydáváním licencí pro soukromé televizní a rozhlasové stanice. Inzerce v místních rádiových stanicích má význam zejména ve venkovských oblastech. Seznam médií v Zambii s kontakty lze nalézt na webu Media Institute of Southern Africa. Více než 80 % obyvatel Zambie dnes používá mobilní telefon a přibližně třetina internet, kde firmy běžně inzerují. Nejpopulárnější sociální sítí je Faceboook, s odstupem následují Pinterest, Twitter, YouTube a Instagram.

Vzhledem k nízkému povědomí zambijských spotřebitelů o českých výrobcích je potřeba efektivního marketingu obecně důležitá, aby se mohli prosadit proti již zavedené jihoafrické i další (zejména asijské) konkurenci. Také v oblasti marketingu je vhodné mít na paměti spíše konzervativní charakter zambijské společnosti a mravů.

5.4 Problematika ochrany duševního vlastnictví

Zambie je signatářem většiny mezinárodních úmluv a protokolů zaměřených na ochranu duševního vlastnictví, včetně Bernské úmluvy o ochraně literárních a uměleckých děl a Pařížské úmluvy o ochraně průmyslových práv. Jako člen WTO je Zambie signatářem Dohody o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (Dohoda TRIPS). Zambie je rovněž členskou zemí WIPO (World Intellectual Property Organization). Ochrana duševního vlastnictví je zakotvena v zambijské ústavě a dalších zákonech (mj. Copyright and Performance Rights Act, Registered Designs Act, Patents Act).

Veškerá práva k duševnímu vlastnictví (patenty, průmyslové vzory, ochranné známky, copyright atd.) by měla být v Zambii registrována. Příslušným úřadem je Patents and Companies Registration Agency (PACRA), spadající pod Ministerstvo obchodu a průmyslu.

V praxi však naplňování mezinárodních závazků i vlastní legislativy není na uspokojivé úrovni. Prodej pirátských hudebních nahrávek, filmů, počítačového softwaru, ale např. i léků či nápojů atd. je velmi rozšířený a vláda nemá kapacity jej potlačit. Místní soudy navíc řeší spory týkající se duševního vlastnictví pomalu a nemají v této oblasti dostatek zkušeností.

5.5 Trh veřejných zakázek

Zambie přijala potřebnou legislativu a zřídila struktury pro správu veřejných zakázek odpovídající standardu vyspělých zemí. Systém však v praxi příliš nefunguje a Zambie je nadále ze strany mezinárodních institucí, jako je IMF a Světová banka, kritizována za neprůhlednost zadávání státních zakázek, vysokou míru korupce projevující se v této oblasti a přetrvávající překážky pro účast zahraničních subjektů. Ty se mohou o veřejné zakázky ucházet pouze v partnerství s tuzemským subjektem. Podle průzkumů byly v posledních letech přibližně tři čtvrtiny veřejných zakázek realizovány s výrazným zpožděním kvůli opožděným platbám dodavatelům ze strany veřejných institucí. Velké veřejné zakázky byly v posledních letech navíc často zadávány přímo bez výběrového řízení.

Zambijská správa veřejných zakázek (Zambia Public Procurement Authority - ZPPA) by měla na svých webových stránkách publikovat veškeré státní zakázky a tendry v hodnotě nad 80 000 USD. V Zambii byl zaveden elektronický systém správy veřejných zakázek (e-GP System), který má mj. usnadnit účast zahraničních subjektů v tendrech, ovšem jeho použití není zatím pro všechny zadavatele povinné. Informace o mnoha vypsaných výběrových řízeních nadále zůstává dostupná pouze v místním tisku. Na webu ZPPA lze nalézt seznam aktuálně vypsaných veřejných zakázek a informace o připravovaných veřejných zakázkách. ZPPA funguje také jako odvolací orgán pro stížnosti na průběh či výsledek výběrového řízení.

5.6 Platební podmínky, platební morálka a řešení obchodních sporů

V případě dodávek zboží či služeb do Zambie je ze strany dodavatele namístě značná obezřetnost. V případě dodávek pro veřejný sektor byly v posledních letech problémy se splácením velmi časté. I v případě soukromých subjektů je nanejvýš vhodné potenciálního obchodního partnera předem důkladně prověřit (pomoci v tomto směru může i Velvyslanectví ČR v Lusace).

Pokud jde o způsoby placení, doporučit lze rozhodně platbu předem nebo dokumentární akreditiv. Při opakovaných dodávkách a dobré znalosti obchodního partnera lze přistoupit i na platbu po dodávce zboží. Pro zambijské firmy je velmi obtížně získat importní úvěr, ovšem podobně je tomu v případě exportního úvěru pro českou firmu, neboť od roku 2019 je Zambie podle hodnocení teritoriálního rizika OECD (směrodatného pro klasifikaci EGAP) v 7., tj. nejrizikovější kategorii.

V případě neplnění závazků ze strany zambijského odběratele je možné obrátit se na některou z místních právních kanceláří, poskytujících pomoc s vymáháním dlužných pohledávek. Podle referencí evropských firem lze využít služeb např. firmy B & M Legal Practitioners (kontakt: Mr. Mabvuto Sakala, tel. +260966876917 či +260 21 138 8702, e-mail: mabvuto.sakala@bowmanslaw.com). Případné spory je možné řešit soudně či arbitráží, a to i v zahraničí, rozhodnutí by mělo být v Zambii uznáváno.

5.7 Víza, poplatky, specifické podmínky cestování do teritoria

Víza: Čeští občané nepotřebují k cestám do Zambie za turistickým účelem do 90 dní pobytu vízum. Pro jakýkoliv pracovní pobyt (tj. i dobrovolnickou, nevýdělečnou činnost) je nutné disponovat business vízem a při delších pobytech pak pracovním povolením. Business vízum s platností 30 dní lze získat zdarma na příletu do Zambie. Při delším pobytu nebo opakovaných cestách si ale dotyčná osoba musí pořídit tzv. temporary employment permit (cena 13 500 ZMW s platností šest měsíců). Víza lze vyřídit také online. Aktuální informace o poplatcích za víza a informace týkající se různých pobytových povolení lze získat na stránkách Zambijského imigračního úřadu. Vízum do Zambie lze s předstihem vyřídit také na Velvyslanectví Zambie v Berlíně.

Požadavky na cestovní doklady: Cestovní pas, platný alespoň 6 měsíců od vstupu do Zambie, doklad musí mít alespoň 2 volné stránky. V případě, že cestovatel přijíždí do Zambie ze země s epidemickým výskytem žluté zimnice, může být požádán o prokázání očkování proti této nemoci.

Specifika, bezpečnostní situace, doporučení: Zambie je relativně bezpečnou zemí, je však třeba dbát obecných zásad a uvědomovat si, že Evropan již svým odlišným vzhledem může přitahovat nežádoucí pozornost. Mj. se nedoporučuje viditelné nošení větších obnosů peněz a cenností, účast na shromážděních zejména politického rázu, pěší pohyb ve městě po setmění apod. Fotografování vojenských zařízení, vládních budov a jiných strategických objektů (mezi něž patří také nádraží či letiště) je zakázáno. Cestovatelům se doporučuje vyhýbat se politickým shromážděním, demonstracím apod.

Ve velkých městech existují nákupních centra relativně odpovídajících standardům známým například z ČR. V těchto místech, ve větších hotelích a na moderních benzinových pumpách je většinou možné platit běžnými platebními kartami (raději VISA než MasterCard), postupně se rozšiřuje i síť bankomatů. Na venkově je platba v hotovosti často stále jedinou možností. Valuty lze měnit ve směnárnách či bankách, naopak se nedoporučuje měnit peníze na ulici. Přijímány jsou však zpravidla jen novější série bankovek zahraničních měn (nikoliv například dolarové bankovky vydané před rokem 2000).

5.8 Zaměstnávání občanů z ČR

Přestože je nedostatek kvalifikovaných pracovníků jedním z hlavních problémů zahraničních investorů v zemi, Zambie svůj pracovní trh velmi silně chrání a pracovní povolení cizincům uděluje dosti neochotně. Pouze velký investor získá pracovní povolení relativně snadno a to pouze pro omezený počet expertů. Zambijská vláda upřednostňuje, aby zahraniční podniky vyškolily a zaměstnaly místní pracovníky. Při posuzování žádostí o pracovní povolení se dále přihlíží k tomu, zda bude zaměstnání konkrétního cizince znalostním či kapitálovým přínosem pro národní hospodářství a zda nebude představovat potenciální finanční zátěž pro stát.

Pracovní povolení je vyžadováno pro pracovní činnost přesahující dobu 6 měsíců a může být prodlouženo max. na 10 let. Žádost o pracovní povolení musí podat budoucí zaměstnavatel, specializovaný právník nebo imigrační konzultant, a musí být vyřízena před příjezdem pracovníka do země.

K žádosti je třeba předložit následující:

- Průvodní dopis zaměstnavatele
- Pracovní smlouva nebo nabídka práce
- Výpis z rejstříku trestů domovské země
- Životopis
- Ověřené kopie dokumentů potvrzujících kvalifikačních předpoklady
- Kopie rodného, příp. oddacího listu
- Ověřená kopie pasu
- Ověřené potvrzení o kapitálu a statutárním orgánu zaměstnavatele
- Kopie plánu pozdějšího předání znalostí/zkušeností zambijskému pracovníkovi
- Kopie stanov zaměstnavatele
- V sektorech stavebnictví, těžby, ICT, inženýrství a dalších projektových aktivit průvodní dopis konkretizující příslušný projekt, jeho datum ukončení a hodnotu projektu
- Originály inzerátů na pracovní pozici, které byly publikovány alespoň ve dvou předních zambijských denících ve formátu A5 a výsledek výběrového řízení
- Pasová fotografie
- Příslušný poplatek.

Podrobné informace a požadavky jsou k dispozici na webu Zambijského imigračního úřadu.

Všichni zaměstnavatelé jsou povinni odvádět poplatky na důchodové pojištění zaměstnanců. Z hrubé mzdy zaměstnance je odváděno 5 %, ve stejné výši přispívá i zaměstnavatel. Na webových stránkách National Pension Scheme Authority jsou všechny potřebné informace k penzijnímu pojištění.

V roce 2019 byl zaveden všeobecný systém zdravotního pojištění, do nějž zaměstnavatel i zaměstnanec (příp. osoba samostatně výdělečně činná) odvádějí po 1 % z hrubé mzdy. Systém spravuje National Health Insurance Management Authority, ne jejímž webu lze najít podrobné informace a přihlásit se k pojištění.

5.9 Veletrhy a akce

V Zambii se každoročně konají tyto hlavní výstavy a veletrhy:

Agritech Expo Zambia: Koná se v dubnu ve městě Chisamba poblíž hlavního města Lusaky. Jde o nejvýznamnější veletrh v Zambii, jehož se v posledních ročnících účastnilo přes 200 vystavovatelů (včetně českých – za podpory MZV a MZe ČR v rámci tzv. projektů na podporu ekonomické diplomacie PROPED) a cca 20 tisíc návštěvníků. Zaměřený je na široké spektrum produktů a služeb pro zemědělství, jako jsou osiva, hnojiva, veterinární přípravky a služby, zemědělské stroje, zavlažovací systémy aj.

Další v Zambii konané veletrhy jsou spíše pouze lokálního významu:

Zambia Agriculture and Commercial Show: Koná se v měsících červnu - srpnu v Lusace, zaměření na široké spektrum zemědělství, průmyslu i služeb

Zambia International Trade Fair: Koná se obvykle v červnu ve městě Ndola v provincii Copperbelt, všeobecný veletrh

Copperbelt Mining, Agriculture, and Commercial Show: Koná se ve městě Kitwe v provincii Copperbelt, zaměření na těžební průmysl a zemědělství

Zambia International Mining and Energy Conference & Exhibition: Koná se v Lusace či v Kitwe, zaměření na těžební průmysl a energetiku

6 Kontakty

Podkapitoly:

6.1 Kontakty na zastupitelské úřady ČR v teritoriu
6.2 Praktická telefonní čísla (záchranka, policie, požárníci, infolinky, apod.)
6.3 Důležité internetové odkazy a kontakty

6.1 Kontakty na zastupitelské úřady ČR v teritoriu

Velvyslanectví České republiky v Lusace:

Adresa: 4 Twin Palm Road, Kabulonga, Lusaka, Zambia

Tel.: +260 211 269 878

E-mail: lusaka@embassy.mzv.cz

Web: www.mzv.cz/lusaka

Nouzová linka: +260 966 732 849

Pracovní doba velvyslanectví je pondělí-pátek od 7:45 do 16:15 hod. Pro cestu z letiště či z centra města doporučujeme využít taxi. Úřad se nachází v bezprostřední blízkosti „Kabulonga Roundabout“, který slouží jako výrazný orientační bod.

Agentura CzechTrade není v Zambii zastoupena. Nejbližší kancelář agentury CzechTrade se nachází v Jihoafrické republice:

Zahraniční kancelář CzechTrade v Johannesburgu:

Vedoucí ZK: Petr Haramul Adresa: 26 Olympus Crescent, Mykonos Estate, Johannesburg

Tel: +27 11 705 2556

Mobil: +27 76 026 9040

E-mail: petr.haramul@czechtrade.cz

Web: www.czechtrade-sa.co.za

6.2 Praktická telefonní čísla (záchranka, policie, požárníci, infolinky, apod.)

V případě potřeby kontaktovat tísňové služby lze využít linky +260 211 253 161 / +260 950 180 007 pro policii nebo +260 211 228 265 pro hasiče. Funkčnost těchto spojení je ale nestálá a ani úspěšné spojení s operátorem nezaručuje rychlou a kompetentní reakci. Zejména mimo velká města mohou být pohotovostní linky zcela nepoužitelné. Jen některé nemocnice mají vlastní ambulantní vozy.

V případě potřeby lékařského ošetření lze kontaktovat následující kliniky:

Medland Hospital

Lot 9, Mukonteka Close, Rhodespark, 10101, Lusaka, Zambia

http://www.medlandhospital.com

Tel.: 3111 (z kterékoli místní telefonní sítě) nebo +260 761 101 600

Email: info@medlandhospital.com

CFB Medical Centre

4192 Addis Ababa Drive Lusaka

http://cfbmedic.com.zm/

Tel: +260 973 674 592

Fax: +260 211 254402

SES Clinic

Office 2 Sandy's Creations, Lilayi, Lusaka

https://www.ses-zambia.com/clinics/

Tel: 737 (z kterékoli místní telefonní sítě)

6.3 Důležité internetové odkazy a kontakty

Vláda:

Office of the President / State House: https://www.sh.gov.zm/

Ministry of Agriculture: https://www.agriculture.gov.zm/

Ministry of Commerce, Trade and Industry : https://www.mcti.gov.zm/

Ministry of Finance and National Planning: https://www.mofnp.gov.zm/

Ministry of Fisheries and Livestock: https://www.mfl.gov.zm/

Ministry of Education: https://www.edu.gov.zm/

Ministry of Health: https://www.moh.gov.zm/

Ministry of Home Affairs and Internal Security: https://www.moha.gov.zm/

Ministry of Information and Media: https://www.mim.gov.zm/

Ministry of Justice: https://www.moj.gov.zm/

Ministry of Labour and Social Security: https://www.mlss.gov.zm/

Ministry of Lands and Natural Resources: https://www.mlnr.gov.zm/

Ministry of Community Development and Social Services: https://www.mcdss.gov.zm/

Ministry of Local Government and Rural Development: https://www.mlgrd.gov.zm/

Ministry of Mines and Mineral Development: https://www.mmmd.gov.zm/

Ministry of Youth, Sport and Arts: https://www.myscd.gov.zm/

Ministry of Energy: https://www.moe.gov.zm/

Ministry of Tourism: https://www.mot.gov.zm/

Ministry of Transport and Logistics: https://www.motl.gov.zm/

Ministry of Defence : https://www.mod.gov.zm/

Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation: https://www.mofaic.gov.zm/

Ministry of Green Economy and Environment: https://www.mgee.gov.zm/

Ministry of Small and Medium Enterprises Development: https://www.msme.gov.zm/

Ministry of Water Development and Sanitation: https://www.mwds.gov.zm/

Hospodářská komora:

Zambia Association of Chambers of Commerce and Industry: http://www.zambiachamber.org/

Agentury na podporu investic:

Zambia Development Agency: https://www.zda.org.zm/

Zambia International Investment and Trade Centre: https://zitic.co.zm/

Daňový a celní úřad:

Zambia Revenue Authority: https://www.zra.org.zm/

Centrální banka:

Bank of Zambia: https://www.boz.zm/